

Toomas Männaste – suure kondiga südamlik mees

FOTOD: ERAKOGU

Kuidas kirjutada mehest, kes on pea veerandsada aastat oma põhitöö kõrvalt rikastanud meie kultuuri- ja seltskonnaelu? Selline oli mu esimene riukalik mõte, kui dr Toomas Männaste tegi mulle ettepaneku kirjutada temast portreelugu. Teadmiseks: oleme paljudel seltskondlikel üritustel olnud Vembu ja Tembu, ühesõnaga krutskeid täis. Ja vimkad pole meile võõrad ka vanuigi.

Mart Soidro
literaat

Kuidas portreerida vana võitluskaaslast, kes on olnud su mõttekaaslane ligemale 30 aastat? Mitmekülgne mees. Seda kindlasti. Kui Männa(ke) – nii sõbrad teda kutsuvad – valinuks sportlaskarjääri, võinuks temast saada mitmevõistleja. Ja nagu spordisõber koduvabariigis teab, algab tegelik kümnevõistlus teisest päevast ja just nendel tehnilistel ja vaevanõudvatel aladel on dr Männaste eriti tugev. Ilma naljata.

Nojaa, jutumehed oleme me mõlemad kõvad. Aga on olukordi, – tavaliselt neli korda aastas –, kui tuleb teda kuulata suu ammuli. Või peab hoidma moka maas. Vahet pole, sest rääkida nangunii ei saa ajal, kui doktor su hambaid putitab. Räägib sulle mõnuga lugusid vahvatest seiklustest eksootilistes maades, kust ta just on saabunud. Kuulad, aga küsida ei saa. Nendel kohtumistel Admirali hambaravis olen ma ikka väga vähe sõna saanud!

Mina oma tohtrit tunnen, aga kui hädasolija läheb esimest korda uue arsti juurde? Vaatab doktorile otsa ja ehmub ära – seesama kavala naeratusega kitlis mees oli ju alles nädalavahetusel tõeline seltskonnahing. Ja hoopis teises kostüümis. Tegelikult on arst õrn ja hell – teed suu lahti või paned kinni, tema tänab sind ette ja taha. Ühe ravikorra ajal kuuleb tänusõnu rohkem kui Jüri Rataselt vabandusi terve aasta jooksul.

Nii. Lühiportree on visandatud, kujundlikke võrdlusi piisavalt tehtud, räägime mehest endast ka! Vaatame, kas saame mu väidetele kinnitust!

Kuidas karastus teras

Olen sündinud Tallinnas ja üles kasvanud Vaida külas. Minu isa oli loomaarst ja ema hambaarst. Seega on meditsiini mind mingil määral ümbritsenud terve elu. Kuigi naljatledes meeldib mulle öelda, et lähem kokkupuude algas arstidega siis, kui sattusin lapsena liigagi tihti traumapunkti – olin juba lasteaiaaegsena väga aktiivne ja uudishimulik ning nii mõnigi kord juhtus, et luu murdus või midagi oli vaja kokku lappida.

Kas nii karastuski teras? Küllap vist. Aga rahvapäraste meditsiiniterminitega jätkates: ka rännupisiku ja seiklushimu sai Toomas juba lapsepõlves. Suviti pakkisid vanemad lapsed ja asjad kokku ning sõideti ligi kuuks ajaks N Liidu avarusi avastama. Ühel suvel käidi Krimmis, teisel Gruusias, kolmandal korral puhati Venemaal. Ei peesitatud niisama rannas, vaid käidi palju muuseumites – sealt ilmselt siis dr Toomas Männaste suur kunsti- ja kultuurihuvi.

Samas pole vana võitluskaaslane lumehelbekese tüüpi tegelane, ta on küll käinud näiteringis ja oma pika elu jooksul kehastanud paljusid tegelasi, aga mitte Snegurotškat.

Juba varakult sai palju tööd tehtud. Alates teisest klassist osalesin igasugustel abitöödel soovhoosis – kevadel rohisin ja koristasin kive, suviti käisin töö- ja

pubkelaagris ja hiljem Eesti õpilasmalevas. Sügisel olin aga abiks porgandite ning peetide ülesvõtmisel. Pärast kuueklassi olin terve külakeskuse muruniitja ning sain tehtud töö eest täistöömehe palka.

Mida tegi tulevane tohter teenitud raha eest? Ostis sääreväristaja? Vale vastus.

Teenitud raha eest ostsin laulupeol nii tuttavatele kui ka võõrastele tüdrukutele jäätist.

Ei tihanud Toomase emalt dr Anu Männastelt hakata küsima, mida võis seda nähes tunda ema süda. Aga tüdrukud tüdrukuteks, seda enam, et kura-meerimise kõrvalt jäi Toomasel aega tegeleda ka võistlusmatkamisega. Tänapäeva mõistes võiks seda nimetada multisportiks – maastikul orienteerumine, jõgede ületamine, kontrollpunktide läbimine ja erinevate ülesannete täitmine. Tuldi 1985. aastal koguni Eesti meistriks!

Pärast põhikooli lõpetamist kaalus Toomas, kas jätkata õpinguid Jüri Keskkoolis või minna kutsekooli ja omandada automehhaaniku elukutse. Paljud “mehed”, Toomase tuttavad olid seal juba ees.

Toomas Männaste

- Sündinud 16.09.1968 Tallinnas
- Jüri Keskkool 1986
- Tartu Ülikool 1994
- Internatuur Lasnamäe polikliinikus ja Tallinna stomatoloogia-polikliinikus 1994–1995
- Vagodont Hambaravi ja Lasnamäe polikliiniku hambaarst 1994–1996
- APAMi hambaarst 1996–2006
- Admiral Hambaravi (OÜ Sööbik, Pisik ja Bakter) hambaarst ja omanik alates 2006
- Eesti Meeshambaarstide Klubi president 2006–2016
- Eesti Üliõpilaste Seltsi liige 1993
- Riiklik teenetemärk Kotkaristi hõberist 2008
- Peres tütar ja poeg

Õnneks otsustasin ikkagi keskkooli kasuks.

Ka minul, dr Männaste pikaajasel pat-siendil, kel pole isegi autojuhilube, on selle üle hea meel.

Aga see ei tähendanud, et Toomasel oleks olnud selge siht silme ees. Pärast

keskkooli lõpetamist kaalus ta tõsiselt, kas mitte minna ajalugu õppima.

Meditsiini õppimine tundus ikkagi parim valik. Minu ema Anu Männaste oli Tallinna stomatoloogiapolikliinikus proteesiosakonna juhataja. Teadsin, et vähemasti praktikabaas ja hea juhendaja on olemas. Läksin ülikooli üsna noorelt, olin kõigest 17. Kuna meie kursuses löödi kaheks, olin ainukene poiss 18 tüdruku seas.

Tuttav tunne. Mina lõpetasin keskkooli, kus olin ainuke poiss 34 tüdruku kõrval. Aga see selleks. Nii nagu tol ajal kombeks, korjati pärast esimest kursust kõik poisid, kel polnud lampjalgu ja kes ei kannatanud kanapimeduse all (loe: vähemasti –6 prillid) kokku ja saadeti Vene sõjaväkke.

Ligi poolteist aastat ei näinud ma ühtegi eestlasest kaasteenijat. Vaid ühe korra ja üheks päevaks käisid sõbrad mul Kesk-Venemaal külas. Tagasi Eestisse tulles olin peast sõdur, kerge aktsentki oli küljes. Sõbrad ütlesid, et vene mentaliteedist lahtisaamiseks pean koos nendega minema EÜE-sse.

Toomas oli sõjaväes kõige magusamal ajal, aastatel 1987–1989. Nende aastate Tartu tudengielust võiks kirjutada paksu raamatu. Aga pole hullu! Kui 1990. aastal tuli pakkumine osaleda Baltic Bicycle Tour'il, oli tulevane tohter ilmselt esimesena jalgratta seljas. Rattasõidu eesmärgiks oli ju jagada sõnumit “Läänemeri tuumavabaks”.

Selleks pidid arstitudengid sõitma

1990: ratastega ümber Läänemere. Toomas Männaste ees rattaga.

1998: Meegomäel reservohvitseride kursustel. Vasakul Mart Laar, paremal dr Lauri Vahtra.

jalgratastega kaks kuud ümber Läänemere. Ja jagama igas linnas õhupalle. Mina sõitsin esimese etapi Peterburist Poola piirini, siis tulin tagasi Eestisse ning sõitsin bussiga teistele järele.

1993. aastal ehk peaaegu viimasel kursusel astusin Eesti Üliõpilaste Seltsi ehk EÜS-i liikmeks. Lõin seal üsna aktiivselt praegugi kaasa. See annab endiselt hingele ja vaimule palju.

Tean seda tunnet. Ja mäletan, kui Toomas seltsi astus. Aastad mööduvad, kõik jäävad vanemaks, aga Toomast turjal olev aastatekoorem ei näi segavat – piduüritustel ei püsi ta pudeliski paigal. Korraldab viktoriine, mõtleb õhtu edenedes välja igasuguseid ülesandeid või teeb niisama koerust. Vanema seltsivennana võin käe südamele panna ja kinnitada, et suuri pahandusi pole Toomas seltsis olnud 27 aasta jooksul teinud.

Töökas nagu Ivan Orava isa

Aga eks iga pidu saa kord otsa ja tudengipõlvele järgneb töömehekarjäär. Ma olen näinud elus igasuguseid hambaarste, alates lihavast ja punetava näoga sõjaväears-

tist, kes mul Tartu sõjaväekomissariaadis ilma pikema jututa (ja vist ka tuimestusega) kaks hammast välja tõmbas. Ja lõpetades dr Lauri Vahtraga, Toomase hea sõbraga, kelle Kliiniku 32 hambaarstitoolis ma tosinkond aastat tagasi pärast tuimestatavat süsti magama jäin. Nähes imelist und. Nende kahe äärmuse vahele tuleks nüüd paigutada dr Toomas

Männaste. Kuhu? Hambaarstid ärgu hakaku naerma, – vähemasti mitte suure häälega! –, aga mina iseloomustaksin Toomast kui kiiresti olukordi lahendavat hakkajat tohtrit, kel kliinikus kogu aeg käed-jalad tööd täis. Seetõttu meenutab Toomas mulle vana sepa kadunud isa Ivan Orava mälestustest.

“Mis sa teed, taat?” küsisin.

“Näe, himu on tööd teha! Ei jõua kevadet ära oodata, panen kohe kartulid maha,” vastas taat. Nii oli igal öösel, ja juba kuuendaks jaanuariks olid isal kõik aasta tööd tehtud ning ta läks uue jõulupuu järele.

Toomas kuulab mu jutu muheledes ära ja haarab härjal sarvist:

1990ndate alguses oli õppimine ja erialane areng huvitav, sest uut süsteemi justkui veel ei olnud, aga vana oli juba lõppenud. Pärast ülikooli lõpetamist soovisid kõik teised kursusekaaslased suunduda internatuuri Tallinna stomatoloogia polikliinikusse, kus töötas ka minu ema. Mina aga läksin Lasnamäe polikliinikusse ja sain sealt väga hea kogemuse.

Kuigi oli juba Eesti Vabariik, siis sõjainvaliidid olid endiselt au sees ja neil oli õigus hambaarste koju kutsuda. Meil kursusekaaslasega oli selline vihik, kuhu märkisime, kelle kord on

2001: tagasiteel Chalbi kõrbest Etioopias. Sõdurid turvasid valgeid turiste.

Tiit Pruuli
ettevõtja

Lihtne on näha Toomast kas oma naljade või viktooriinidega seltskonda lõbustamas. Tooma seltskondlikkus on nii aktiivne, et jääb vaid imestada, kust leiab ta veel selle aja, et omandada kõik need naljad ja teadmised, mida vaba käega käsest välja tõmbab.

Kui Toomasega kokku saad, siis võib kindel olla, et see on garanteeritud meeleolukas olemine. Aga veelgi enam hindan ma seda poolt Toomasest, mida olen tundma õpinud meie ühistel reisidel. Tegu on inimesega, kes oskab oma kaaslast raskes olukorras väga tõhusalt, ent samas südamliselt ja delikaatselt aidata. Siis ei ole ta enam suure suuga seltskonnahing, vaid äärmiselt empaatiline inimene, kes näeb tihti esimesena ära, kui keegi jääb grupist maha, kellegi seljakott on liig raske, keegi vajab tehnilist nõuannet, kuidas kergemini suuskadel mäest laskuda, keegi vajab füüsilist või vaimset puhkust. Siis võtab ta ilma suurema jututa grupi tempo maha, aitab su varustust kanda, annab nõu, võtab käest kinni ja julgustab ning innustab.

2017: golfiväljakul USAs Temecula linnas Roos dr Martin Martmaga.

järgmisena minna punaveteranile külla. Ega see hamba väljatõmbamine kodustes tingimustes eriti lihtne ei olnud ja enam ei kujuta ettegi, et peaks koduvisiite tegema.

Proteesipraktika tegin polikliinikus enda ema juures, kes on väga hea, rahulik, ent samal ajal ka range õpetaja. Seejärel suundus minu ema tööle praegusesse Vagodenti. Mina käisin siis tööl nii, et pool päeva olin endiselt Lasnamäel ja siis sõitsin trolliga

Mustamäele Vagodenti, kus töötasin teise poole päevast. Õppisin sealgi meeletult palju. Tänu sellele, et Vagodendis olid eravastuvõttud, oli tempo rahulik ja sain kogenud arstidelt väga palju nõu küsida. Pärast internatuuri jätkasin Lasnamäel ambulatoorse kirurgia kabinetis veel poolteist aastat.

1995. aastal tegid minu ema ja Agnessa Pihlakas otsuse luua enda firma nimega APAM ehk Agnessa Pihlakase & Anu Männaste Hambaravi. Mina lõin kampa ja minu ülesandeks oli aidata kogu asi üles ehitada. Tolle ajal ühe parima ja kõige uuema sisustusega hambaravikabineti avasime 1996. aasta alguses. Töötasin APAM-is kokku kümme aastat. Tööaastad olid väga intensiivsed ja õpetlikud. Samuti sain palju praktiseerida. Töötasin toona ka laupäeviti – kõik selle nimel, et saada veelgi paremaks.

2006. aastal liikusin APAM-ist edasi Admiral Hambaravisse nii-öelda oma asja ajama ning töötan seal tänaseni.

Selgus majas. Aga midagi oleks nagu puudu. Meenub lugu, kuidas selleks hetkeks juba tunnustatud arst telefoni teel hambaid ravis.

2001. aastal jäid hätta minu sõbrad, kes olid purjekaga Lennuk ümbermaa-

2015: Vanuatu, Tanna saarel. Mehed kannavad niinest punutud Namba-nimelist eset.

2018: La Folie pardal Seiko Regatil.

ilmareisil Atlandi ookeanil. Tüürimehel tekkis ohtlik igemepõletik – tema alumine tarkusehammas oli tugevalt üles paistetunud. Põletik oli niivõrd tugev, et rohud ei aidanud ning olukord muutus kriitiliseks. Palju ei jäänud puudu sellest, et igemepõletik oleks ägenenud sedavõrd, et tekkinuks suuavamistakistus. Lennuki meeskond edastas abi saamiseks teate ka teistele laevadele, ent arstiabi tol hetkel lähedalt võtta ei olnud.

Mis sai edasi?

Diagnoosisin Lennuki pardal oleva sõbra Tiit Pruuli kirjelduste alusel abstsessi vasaku alumise tarkusehamba all.

Ja siis?

Soovitasin põletikukolde avada ja jätkata antibiootikumiravi. Nii ei jäänudki meeskonnaliikmetel muud üle, kui tüürimehele ise löikus teha.

Olin nendega satelliittelefoni vahendusel ühenduses iga viie minuti järel ning samuti saatsin ma neile arvutipostiga põhjaliku instruksiooni, kuidas igemelöikus läbi viia. Kuigi kõikuval laeval tuimestamine on keeruline protsess ning ka skalpelliga löikus pole kergemate killast ja vajab täpsust, õnnestus meestel protseduur suurepäraselt läbi viia ning paistetus alaneks.

Uskumatu lugu. Ja veel uskumatumaks läheb. Meditsiinibrigaad lubas endale pärast õnnestunud operatsiooni lõuatäie arstipiiritust ja suikus peale vahis oleva kapteni unele.

Patsient?

Oli järgmisel hommikul juba sedavõrd tegus, et valmistas meeskonnale tänutordi. Kes täpselt teada tahab, mis juhtus, võtku kätte Tiit

Andrus Kivirähk
kirjanik

Toomasel on mitmeid imetlusväärseid omadusi, mis mind alati hämmastavad. Esiteks näib ta tundvat kõiki inimesi. Teiseks paistab, et ta on käinud vähemalt korra kõigis maailma paigus. Ja kolmandaks jätab ta mulje, nagu ei teeks iialgi tööd, vaid üksnes puhkaks, reisiks ning pidutseks.

Loomulikult ongi see vaid mulje, sest ma tean mitmeid inimesi, kes võivad vanduda, et on käinud Toomase juures hambaid ravimas. Mina ise pole seda teinud ja hoidun säärasest ettevaatamatust sammust hoolega. Mitte sellepärast, et ma Toomast arstina ei usaldaks. Ei, ma lihtsalt ei soovi rikkuda oma nägemust Toomasest kui omalaadsest peo- või puhkusejumalast, kes ilmub minu ellu alati siis, kui ees seisab midagi lõõgastavat ning toredat. Mulle meeldib tunda teda just nagu mingit muretu vend Vopsi Sherwoodi laanest, kelle päevi täidavad hea külm märtsiõlu, lustakad vestlused ning sõpradele korraldatud viktoriinid. Asjalik, kiirustav, tööd tegev Toomas ei mahu minu maailmapilti. Üritan kramplikult oma illusast illusioonist kinni hoida!

Pruuli raamat “Eesti lipp ümber palli” (Tallinn 2001). Sellele operatsioonile on pühendatud suur osa peatükist “Mere haigused” (lk 194–201).

Et poleks piinavalt valus ülevaloldud tundide pärast

On selliseid inimesi, kes on 24/7 ihu ja hingega hambaarstid. Toomase hinnangul päris nii ei saa – vastasel juhul põled kiiresti läbi. Nojaa, esimestel aastatel ehk mitte – kõik on uus ja huvitav. Aga ühel hetkel tekib rutiin – sama patsientuur, samad protseduurid. Järjekorrad on pikad, päevad täpselt ette

Tööst väljalülitamise oskus on oluline. Tuletan seda meelde eelkõige noorematele kolleegidele, sest läbipõlemine tekib märkamatuks.

planeeritud. Isegi lõunale ei saa korralikult minna!

Tööst väljalülitamise oskus on oluline. Tuletan seda meelde eelkõige nooremate kolleegidele, sest läbipõlemine tekib märkamata. Siis tuleb samm tagasi võtta. Rahuneda ja alles siis edasi liikuda. Sama soovitan hambaarstina: tehke vahepeal midagi muud. Selleks, et end ümber lülitada, olen palju reisinud.

Sinu "töövälisest reisisest" kirjutavad loo kõrvalribas Andrus Kivirähk, Tiit Pruuli ja Maria Mägi-Rohtmets. Aga peale selle on ju veel hambaarstidest koosnev seltskond "Suusahambad".

Paljud sellest pundist on meie kursusel. Oleme külastanud 16 aasta jooksul 21 suusakeskust – Jaapanis, Koreas, Gruusias, Bulgaarias, Austrias, Itaalias, Prantsusmaal, Liibanonis. Oleme kokku leppinud, et neil reisidel ei räägi me tööasjust sõnagi.

Aastatel 2004–2011 olin Go Travelis vabatahtlik grupijuht. Igal aastal käisin Liibanonis suusatamas ja mõned aastad ka Gruusias gruppi vedamas.

Erinevad hobid ja huvid on käinud mu noorel sõbral nii-öelda lainetena. Vaimustub mõnest asjast ja tegeleb sellega mõnda aega väga põhjalikult. Hetkel on selleks golf, aga mine tea, mida aeg veel tuua võib.

2017: perega Rundale lossi aias.

Vahel mõtlen, et milleks see sebumine, istuks kodus ja kooks sukka ... Aga siis tuleb jälle uus tuhin peale.

Samal ajal renoveerib dr Männaste koos sõpradega vana puidust laeva, millel nimeks Runbjarn ehk Ruhnu

Karu. Muide, sama laev on kandnud 2009 laulupeotuld ja seilanud Šotimaast Valge mereni. Ka Muhu väina regatil pole Toomas olnud sugugi papist poiss – jahtlaev LaFolie meeskonnas on see omas paadiklassis õnnestunud isegi kaks korda ära võita.

Aga see pole veel sugugi kõik!

Kuulusin kümme aastat Eesti reservohvitseride kogu Erna retke meeskonna toetusgruppi. Kaks korda võitsime selle ära. Pärast seda sai käidud isegi kaugpatrullide maailmameistrivõistlustel. 2007. aastal toimusid need 18. korda ja varem ei olnud keegi peale šveitslaste neid võitnud. Meil see õnnestus, mille eest saime president Toomas Hendrik Ilveselt riiklikud teenetemärgid.

"Olla ühel hetkel maailma parim, mis sest, et suhteliselt kitsas valdkonnas, oli magus tunne! Seitsmeaastane süstemaatiline töö, aeg ja energia kulutamine said väärilise tasu," on mulle ühes varasemas intervjuus tunnistanud meeskonda kuulunud Tiit Riisalo.

2019: Suusahambad Eesti vabariigi 101. aastapäeval Koreas, Phong Yangi Olümpamäel.

2019: EÜS meeskooriga laulupeol.

Kõva sõna! Muidugi võib mõelda, et mis see toetajaliige siis ära ei ole. Kui hakata üles lugema kõiki projekte, mida Toomas sel sajandil toetanud on, läheks päike enne looja. Ja ajakiri täis. Ja kas ta seda tahakski? Tangidega tuleb talt neid suust välja tirida. Kõik sai alguse võõrastele tüdrukutele jäätise kinkimisest laulupeol ...

Aga tagasi reisi juurde. Mere- ja mürakaru on külastanud umbes 100 riiki

ja laias laastus jagunevad need kolmeks: seiklusreisid, kultuuri- ja koolitusreisid ning perereisid.

Kui kunagi sai reisinud nii, et seljakott selga, telk kaasa ja minek – näiteks käisin Aafrika kõrgeima mäe Kilimanjaro (5890 m) otsas, siis täna enam niimoodi reisima ei tiku – mugavaks olen läinud.

2003 käisin Iraanis, Esfahanis ja veet sin terve päeva ühes vaibatöökojas.

2020: Austrias Mayerhofenis suusatamas.

Maria Mägi-Rohtmets

vandeadvokaat

Toomas Männaste (alias Männake või Männa) on üks galantne mees. Figarolikud jooned hoiavad tema keha ja vaimu pidevas liikumises. Olles erinevates seltskondades paratamatult keskne tegelane, ei saavuta Toomas endale tähelepanu kellegi teise pisendamise ja see polegi nii iseenesestmõistetav. Mulle meeldib, et Toomas naerab mu naljade üle, aga sellest võluvam on ta soov osaleda oma sõprade muredes.

Parafraseerides Juhan Liivi, võib ütelda, et Toomase puhul ei kehti read "Igav liiv ja tühi väli, männike heleroheline," vaid kuhu iganes ta tuleb – tuppa, bussi, lennukisse, laeva – saab tuba erksust täis.

Ja muide, Toomas Männaste on võimeline koos frakiga välja kandma ka kopranahkse mütsi.

Hiljem sain sõbraks Damaskuses ühe vaibamüüjaga. Seal ka huvi Pärsia käsitöövaipade vastu. Neid on nüüd kollektsioonis 26 ning olen sel teemal pidanud isegi mõned loengud Eesti Kunstiakadeemias.

Samuti on minu juures kodus toimunud mõned Jazzkaare kodukontserdid. Vahel mõtlen, et milleks see seimine, istuks kodus ja kooks sukka ... Aga siis tuleb jälle uus tuhin peale.

Toomase juttu kuulates jääb mu suu tahtmatult lahti. Mees oskab elada nii, et poleks hiljem valus ülevaloldud tundide pärast. Aga ma ei ole hambaarsttöölis ja küsin hoopis, mida tahaks dr Toomas Männaste öelda lõpetuseks?

Taban öelda aitäh. Perele, sõpradele ja patsientidele, et nad on kõik selle ära kannatanud.

Mõtteid aitas koguda
Britta Sepp